

אנושיות במלחמה

מטרות:

- החניכים יבינו את המורכבות של קבלת החלטות בשדה קרב
- החניכים יפתחו סט ערכים ויפעלו לפיו
- החניכים יפעילו חשיבה ביקורתית
- החניכים ילמדו לבנות טיעונים ענייניים ומשכנעים
- החניכים ילמדו לנהל דיון מכובד

מהלך הפעולה:

1. המדריך מקריא סיטואציה הכוללת דילמה מבצעית/ערכית.
2. החניכים מחליטים על עמדתם (האם לבחור בפתרון X או בפתרון Y) ונעמדים בצידי החדר בהתאם לבחירתם. אם לחניך יש רעיון יצירתי אחר הרלוונטי לדילמה, יש לתת לו מקום לשתף.
3. לאחר שהחניכים התחלקו לקבוצות, נציג מכל צד מתיישב על הכיסא שבאמצע.
4. חוק הדיון: רק למי שיושב על הכיסא מותר לדבר. שני החניכים מציגים בתורם מדוע בחרו בפתרון שלהם ומנסים לשכנע את הצד השני בצדקתם.
5. בכל רגע נתון, חניך רשאי לשנות את דעתו ולעבור לצד השני של החדר.
6. חניך המעוניין להחליף את הנציג שיושב על הכיסא מהצד שלו, ניגש וטופח לו על השכם. המדריך יכול גם הוא ליזום החלפה בין החניכים כדי לאפשר ליותר חניכים להתבטא.
7. דגש על התוכן: יש לוודא שהדיון מתמקד בערכים ובמוסר, ולא בהיבטים טכנולוגיים או טקטיים יבשים.

סיום הדילמה: כאשר הדיון מתחיל לחזור על עצמו או כשנראה שאף חניך לא משתכנע, המדריך מקריא לחניכים את התיאור של מה שקרה במציאות. לאחר מכן, פותחים דיון קצר על הפער בין ההחלטה שלהם לבין המציאות.

סיכום:

מסכמים עם החניכים את החוויה: איך הם הרגישו במהלך הדיון ומה הם למדו ממנו?

המסר המרכזי:

המבצעים של צה"ל מורכבים וקשים. ההחלטות המתקבלות בהם אינן תמיד ברורות מאליהן, במיוחד כשהן מתקבלות תחת אש ובזמן אמת.

ציוד:

- דילמות (מצורף מטה)
- מה קרה במציאות (מצורף מטה)
- כיסאות

1. בונקר הדמים בתל סאקי (מלחמת יום הכיפורים, 1973)

הסיטואציה: קבוצת לוחמים קטנה מחטיבת הצנחנים ומחטיבה 188 נצורה בתוך בונקר קטן (תל סאקי) בדרום רמת הגולן. הם מוקפים במאות חיילים סורים. התחמושת נגמרה, יש עשרות פצועים בתוך הבונקר, והסורים מתחילים לזרוק רימונים פנימה ומתכוננים לפרוץ ולחסל את כולם.

האם להילחם עד הכדור האחרון (מה שיביא למותם הוודאי של כל הפצועים והלוחמים)?

האם להיכנע ולהסתכן במוות או בשבי?

מה צה"ל עשה (התוצאה): הלוחם **יצחק נגרקר** החליט לצאת החוצה. הוא יצא אל הסורים ללא נשק, טען שהוא הניצול היחיד ונלקח בשבי. הסורים האמינו לו ועזבו את הבונקר. בזכות המעשה שלו, שאר הלוחמים שהתחבאו בעומק הבונקר ניצלו וחולצו מאוחר יותר. נגרקר שרד את השבי וחזר לישראל.

2. דילמת "הרועה הנאמן" (מלחמת לבנון השנייה - יחידת מגלן)

הסיטואציה: צוות של יחידת מגלן פועל בעומק לבנון (שמורת טבע "שקד", יולי 2006). המשימה היא להישאר בהסוואה ולכוון אש לעבר משגרי רקטות. פתאום, רועה צאן מקומי עם העדר שלו מתקרב מאוד לנקודת המסתור של הלוחמים. הוא לא חמוש, אבל אם הוא יראה אותם – הוא עלול לרוץ ולדווח לחיזבאללה, מה שיביא לחשיפת הכוח ולסיכון חיי הלוחמים.

הדילמה:

האם לעצור את הרועה (או במקרה קיצון לפגוע בו) כדי להבטיח שהכוח לא ייחשף והמשימה תושלם?

האם לא לפגוע באזרח לא חמוש, לקחת סיכון שהוא לא יראה אותם, או לחלופין – אם הוא מגלה אותם, לבטל את המשימה ולסגת?

מה קרה בפועל? הלוחמים החליטו לדבוק בערך "טוהר הנשק" ולא פגעו ברועה. הרועה אכן גילה אותם ורץ לדווח.

התוצאה: התפתח קרב קשה מאוד מול עשרות מחבלים. בקרב נפלו שני לוחמים (יונתן הדסי ויונתן גלבוע ז"ל). הכוח הצליח לחסל מחבלים רבים ולסגת, אך האירוע הפך למוקד לדיון על המחיר של מוסר לחימה.

3. הקרב על החרמון (מלחמת יום הכיפורים, 1973)

הסיטואציה: החרמון, "העיניים של המדינה", נפל בידי הסורים. ניסיון כיבוש ראשון של חטיבת גולני נכשל. הלוחמים עולים לניסיון שני ("מבצע קינוח"). הם עייפים, רבים מחבריהם נהרגו, והם מטפסים תחת אש תופת. המפקדים מבינים שאם הם לא יכבשו את ההר עכשיו, המודיעין הישראלי יאבד יכולות קריטיות והפסקת האש שקרבה תשאיר את ההר בידי סוריה.

הדילמה:

- **האם להמשיך להסתער קדימה בכל מחיר, גם כשנראה שהאבידות יהיו כבדות מאוד (דבקות במשימה)?**

- **האם לסגת ולחכות לסיוע ארטילרי או אווירי מסיבי יותר, גם אם זה אומר שההר יישאר בידי הסורים?**

מה קרה בפועל? מפקד החטיבה הורה להמשיך: "החרמון הוא העיניים של המדינה!". הלוחמים המשיכו בהסתערות קשה מנשוא, לעיתים בקרבות פנים אל פנים.

התוצאה: החרמון נכבש בחזרה, אך המחיר היה כבד מאוד – 80 הרוגים ו-170 פצועים בקרבות על ההר. זהו קרב הגבורה המכונן של חטיבת גולני.

4. הפגזת הספינה "אלטלנה" (יוני 1948) – מלחמת אחים או צבא אחד?

הסיטואציה: מלחמת העצמאות בעיצומה. המדינה הוקמה רק לפני חודש. ארגון האצ"ל מביא ספינת נשק ("אלטלנה") כדי לצייד את לוחמיו. דוד בן-גוריון, ראש הממשלה, דורש שהנשק יעבור לידי צה"ל בלבד. האצ"ל מסרב לחלק מהתנאים ורוצה לשמור חלק מהנשק ליחידותיו בירושלים. הספינה מגיעה לחופי תל אביב.

האם צה"ל צריך לירות על ספינה של יהודים, ניצולי שואה ולוחמים, כדי להוכיח שיש רק צבא אחד למדינה (ריבונות)? או שאסור לירות "אח באח", גם אם זה אומר שיהיו שני צבאות שונים במדינה אחת?

מה צה"ל עשה (התוצאה): בן-גוריון נתן פקודה: "התותח הקדוש" הפגיז את הספינה. היא עלתה באש וטבעה. 16 לוחמי אצ"ל ו-3 חיילי צה"ל נהרגו. זה היה רגע כואב ומדמם, אבל הוא קבע את העיקרון של "ממלכתיות" – למדינת ישראל יש צבא אחד בלבד תחת פיקוד אחד.

5. פרשת נחשון וקסמן (מבצע "בית חם", 1994)

הסיטואציה: נחשון וקסמן, לוחם בחטיבת גולני, נחטף על ידי חוליית חמאס. החוטפים מחזיקים אותו בבית בכפר ביר-נבאלא (ליד ירושלים) ומפרסמים קלטת שבה נחשון מבקש שראש הממשלה יצחק רבין ישחרר מחבלים, אחרת הוא יוצא להורג ביום שישי בשעה 20:00. ישראל מצליחה, במבצע מודיעיני מדהים של השב"כ, לאתר את הבית המדויק שבו הוא מוחזק. הבית מבוצר, החוטפים חמושים ומוכנים להתאבד, ונחשון קשור בתוך אחד החדרים.

הדילמה:

האם להיכנע לדרישות החמאס ולשחרר מאות מחבלים (ביניהם השייח' אחמד יאסין). זה יבטיח את שובו של נחשון בחיים, אבל ישדר חולשה ויעודד חטיפות נוספות בעתיד.

האם לבצע מבצע צבאי של פשיטה של סיירת מטכ"ל על הבית. זה שומר על העיקרון של "לא מנהלים משא ומתן עם טרוריסטים", אבל הסיכון לחייו של נחשון ולחיי הלוחמים הוא עצום, שכן ברגע שהחוטפים ישמעו פיצוץ – הם עלולים לירות בנחשון מיד.

מה קרה בפועל? ראש הממשלה יצחק רבין נתן את הפקודה למבצע "בית חם". ביום שישי בערב, דקות לפני סיום האולטימטום, לוחמי סיירת מטכ"ל פרצו לבית. למרבה הצער, הפריצה התעכבה בגלל דלת ברזל כבדה שהמטענים לא הצליחו לפרוץ בניסיון הראשון. בזמן הזה, המחבלים הספיקו לירות בנחשון וקסמן בתוך החדר.

התוצאה: במבצע נהרג נחשון וקסמן ז"ל. בנוסף, נהרג מפקד אחד צוותי הפריצה, **ניר פורז** ז"ל, ותשעה לוחמים נפצעו. שלושת המחבלים חוסלו. האירוע נחרט בזיכרון הישראלי כטרגדיה כואבת, אך גם כביטוי לעמידה איתנה על העיקרון שלא נכנעים לסחיטה של ארגוני טרור.

6. מבצע "כחול וחום" (1988) – להשאיר לוחמים מאחור?

הסיטואציה: כוח משולב של גולני ושייטת 13 פושט על מפקדת מחבלים בעיירה נועיימה שבלבנון. המבצע מסתבך, הכוח נחשף תחת אש כבדה, והחילוץ מתבצע תחת לחץ עצום בחושך. לאחר שהמסוקים ממריאים, מתברר הנורא מכל: ארבעה לוחמי גולני נשכחו בשטח לבנון, כשהם מוקפים במאות מחבלים.

האם לשלוח מסוקים בחזרה פנימה, כשהם "מטרות נייחות" וחשופות לאש נ"מ כבדה (מה שעלול להוביל להפלת מסוקים ומוות של עשרות לוחמים נוספים), **או** להורות לארבעת הלוחמים להסתתר בשטח עוין ולקוות שישרדו עד הלילה הבא?

מה צה"ל עשה (התוצאה): התקבלה החלטה דרמטית: לשלוח מסוקי קובריה (מסוקי קרב קטנים) לחלץ אותם, למרות הסיכון העצום למסוקים. מכיוון שלא היה מקום בתוך המסוק, הלוחמים נקשרו **מבחוץ** למגלשי המסוק (על הסקידיים) וטסו ככה מעל הים עד שהגיעו לספינות חיל הים. כל הארבעה חולצו בשלום.

7. טיבוע המשחתת "אילת" (1967) – חילוץ תחת אש

הסיטואציה: כמה חודשים אחרי מלחמת ששת הימים, ספינות טילים מצריות יורות טילים על המשחתת הישראלית "אילת". הספינה טובעת, ומאות מלחים ישראלים קופצים למים הקפואים. המצרים ממשיכים לירות טילים לעבר הניצולים שנמצאים במים.

האם לשלוח ספינות חילוץ ומסוקים באופן מיידי לאזור (כשהם חשופים לחלוטין לטילים המצריים שעדיין נורים), **או** לחכות שהירי ייפסק ובינתיים להסתכן בכך שהחיילים במים ימותו מטביעה או מהיפותרמיה?

מה צה"ל עשה (התוצאה): מפקד חיל הים הורה על חילוץ מיידי בכל מחיר. טייסים ולוחמי שייטת הגיעו תחת אש כבדה מאוד, תוך סיכון ממשי של כלי הטיס והשיט. הם הצליחו לחלץ כ-150 מלחים, אך 47 לוחמים נהרגו באירוע. ההחלטה לחלץ תחת אש הפכה לסמל של "לא משאירים פצועים בשטח".